

Bureau du Plan

AD-VS/394~~5~~-487

16

Mei 1987

**DE DEELTIJDSE ARBEID
VAN 1973 TOT 1985**

R. Tollet – J. Vandewalle



Brussel, 15 mei 1987

Planbureau

Algemene Directie

Gewestelijke Directie : Vlaamse sectie

(87)RT-JVW/394 5/487/DVdB-rs/5080

Bestemming : AD + GD + IC

DE DEELTIJDSE ARBEID VAN 1973 TOT 1985

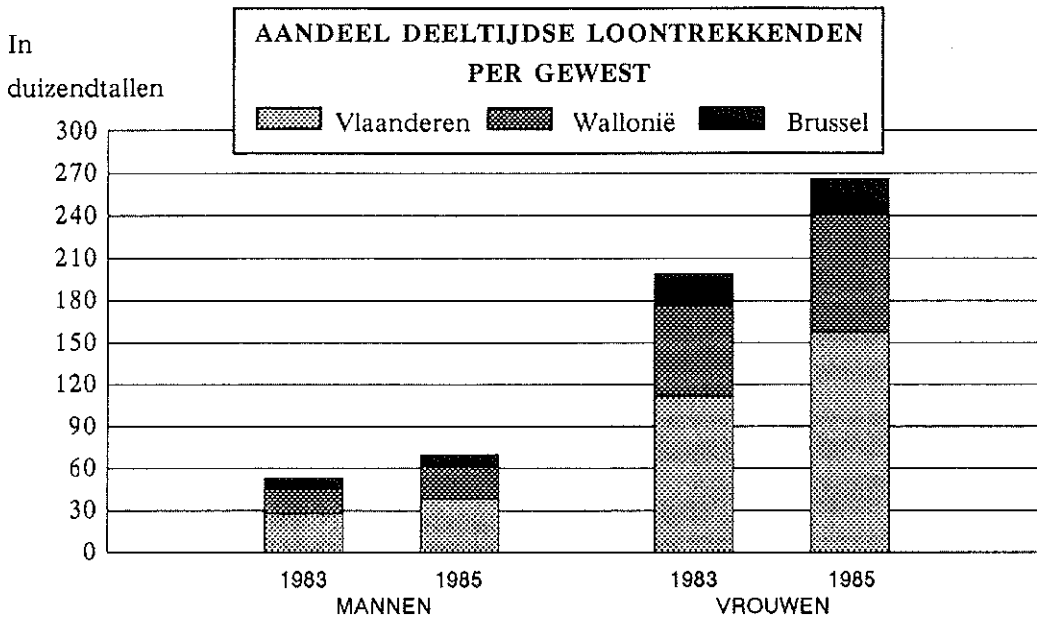
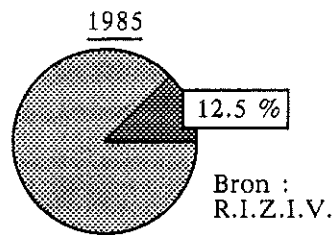
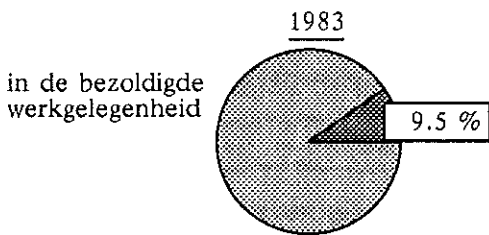
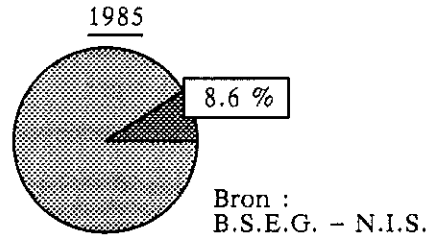
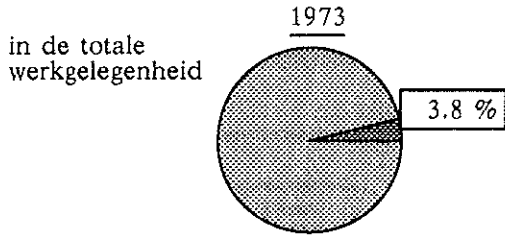
"Le basculement du marché du travail, en 1974, d'une situation de pénurie de main-d'oeuvre à une situation d'excédent, qui s'est progressivement accusée depuis dix ans, a complètement transformé les conditions d'emploi, en France et dans la plupart des pays voisins.

Cette transformation a eu pour effet principal la montée du chômage. Mais bien des effets seconds, aujourd'hui encore mal compris, se sont développés : emplois précaires et dualité du marché, exclusion de l'activité, sous-emploi de personnes occupées mais cherchant à travailler davantage, etc...

Pour bien suivre l'évolution de ce phénomène complexe et multidimensionnel sans aggraver la confusion des idées, il importe d'une part de diversifier quelque peu les concepts et les statistiques, d'autre part de contrôler rigoureusement les définitions et la stabilité des mesures dans le temps et l'espace."

(Ed. Malinvaud, Sur les statistiques d'emploi et de chômage.
Rapport aan de Eerste Minister, 1986)

Aandeel deeltijdse arbeidsplaatsen :



Bron : R.I.Z.I.V.

INHOUD

	Pagina
1. Definities en statistieken	4
2. Steeds meer en meer deeltijdse loontrekkenden	6
3. De deeltijdse arbeid sedert 1973	11
4. Creatie van deeltijdse en verlies van voltijdse arbeidsplaatsen	14
5. Deeltijdse arbeid, werkloosheid met verkorte werktijd en beleid voor de bevordering van de werkgelegenheid	16
6. Internationalisering van de deeltijdse arbeid	21
7. Profiel volgens leeftijd en motivatie om deeltijds te werken	24
8. Duur van de deeltijdse arbeid	33
9. De deeltijdse arbeid per gewest	34
10. Bij wijze van besluit	44

1. Definities en statistieken

Volgens het Internationale Arbeidsbureau slaat deeltijds werk op werk dat geregeld en vrijwillig wordt verricht, maar gedurende een kortere tijd dan de normale door het paritair comité, waaronder de werknemer ressorteert, vastgestelde arbeidsduur. Dit soort arbeid is dus niet hetzelfde als occasionele, seizoengebonden of tijdelijke arbeid of elke andere vorm van atypische werkgelegenheid (1).

Inzake deeltijdse arbeid bestaan er twee statistische bronnen :

- enerzijds de door het Nationaal Instituut voor de Statistiek uitgevoerde en door de Europese Gemeenschap gecoördineerde enquête bij steekproef omtrent de arbeidskrachten;
- anderzijds publiceert het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (R.I.Z.I.V.) sedert onlangs een statistiek inzake de deeltijdse loontrekkenden.

De enquête omtrent de arbeidskrachten geeft sedert 1973 inlichtingen over de deeltijdse arbeid. Ze gebeurde om de twee jaar sedert 1973 en jaarlijks vanaf 1983. De resultaten per land worden gepubliceerd door het Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen (B.S.E.G.). De statistiek van het R.I.Z.I.V. bestaat sinds 1983 en geeft een overzicht van de bijdragebonnen waarop voor het eerst een onderscheid wordt gemaakt tussen voltijdse en deeltijdse loontrekkenden (2). Die statistiek bestaat op arrondissementeel en regionaal vlak.

De statistiek van het R.I.Z.I.V. omvat, per geslacht, de volgende categorieën van loontrekkenden :

	Voltijds	Met verminderde arbeidsduur		
		Deeltijds	Met tussenpozen	Seizoenarbeiders
Arbeiders	x	x	x	x
Mijnwerkers	x	x	x	x
Bedienden	x	x	x	x
Ambtenaren	x	x	-	-

(1) E. Cordova, De l'emploi total au travail atypique, Revue Internationale du Travail, Vol. 125, nov.-déc. 1986.

(2) Een eerste onderzoek van de gegevens werd uitgevoerd door R. Leroy en A. Godano in Travail à temps partiel : une nouvelle statistique, Tijdschrift van het I.R.E.S., n^o 96, maart 1985.

De arbeiders met tussenpozen vindt men vooral bij de actieven tewerkgesteld in de interimmaatschappijen en ook de leraars, die interims doen, kunnen hierbij gerekend worden. De seizoensarbeiders verrichten vooral occasionele arbeid in de landbouw. Onder ambtenaren

verstaat het R.I.Z.I.V. het overheidspersoneel en het onderwijzend personeel, die alleen maar aan de verzekering – gezondheidszorg onderworpen zijn, of m.a.w. de zogenaamde vaste ambtenaren. Die statistiek slaat dus niet op het gehele overheidspersoneel.

Het R.I.Z.I.V. geeft eveneens een statistiek omtrent het aantal zelfstandigen, maar maakt geen onderscheid tussen voltijdse en deeltijdse zelfstandigen. Om die reden werd die categorie hier niet behandeld.

Een volledig overzicht van de bezoldigde werkgelegenheid met verminderde arbeidstijd is niet gemakkelijk te maken, en dit om verscheidene redenen. Zo is de algemene voorwaarde voor de actieven met verminderde arbeidstijd om in de algemene regeling van de sociale zekerheid te worden opgenomen, dat zij minimum 2 uur per dag werken. Minder dan die norm moet de werkgever geen aangifte doen bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (R.S.Z.) en ontvangt de werknemer van zijn werkgever geen bijdragebon voor de ziekte- en invaliditeitsverzekering. Niettemin wordt er in tal van arbeidsregelingen een uitzondering gemaakt op de algemene arbeidsduurnorm van twee uur per dag. Maar om de R.I.Z.I.V. prestaties te genieten, moet de deeltijdse werknemer daarentegen tenminste drie uur per dag werken, en het is dat laatste criterium dat door het R.I.Z.I.V. wordt gehanteerd voor het tellen van de deeltijdse arbeidsplaatsen.

Omgekeerd is er geen éénvormige regel wat betreft het maximum aantal uren, tenzij die volgens welke het aantal te presteren uren beneden de C.A.O. arbeidsduur moet liggen die voor een voltijdse betrekking in de betrokken sector of onderneming geldt. Zo kan men b.v. 34 uur per week werken en als deeltijdse worden beschouwd (1).

Wat de N.I.S.-enquête betreft, hierin wordt het onderscheid tussen voltijds en deeltijds gemaakt op grond van wat de ondervraagde persoon spontaan antwoordt. De gegevens van die enquête zijn enerzijds voor intern gebruik in het N.I.S. en worden niet geregeld gepubliceerd; anderzijds worden zij overgemaakt aan het B.S.E.G. en door deze instelling in een geharmoniseerde vorm gepubliceerd. Dit laatste verklaart waarom er verschillen te vinden zijn tussen de basisgegevens van het N.I.S. en die van het B.S.E.G.

(1) Voor de werkloosheidsverzekering is een betrekking voltijds wanneer de normale arbeidsduur gelijk is aan tenminste 35 uur.

2. Steeds meer en meer deeltijdse loontrekkenden

Volgens het R.I.Z.I.V. werkten in 1985 365.000 actieven met verminderde arbeidstijd. Hieronder waren er 339.000 deeltijdse, of 12,5 % van het totaal door het R.I.Z.I.V. getelde bezoldigde arbeidsplaatsen (1).

Tussen 1983 en 1985 werden er circa 95.000 betrekkingen met verminderde arbeidstijd gecreëerd, waaronder 70 % betrekkingen met verminderde arbeidstijd voor vrouwen. Tabel 1 hierna geeft voor het Rijk de toestand betreffende voltijdse en deeltijdse arbeid.

Tabel 1 - Totaal loontrekkenden, voltijds en met verminderde arbeidstijd
(R.I.Z.I.V., bijdragebonnen van eerste en tweede kwartaal)

Het Rijk

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Loontrekkenden, voltijds	1.655.977	752.598	2.408.575	1.632.803	734.072	2.366.875	1.622.987	722.678	2.345.665
Loontrekkenden met verminderde arbeidstijd	61.696	207.279	268.975	72.038	244.356	316.394	84.861	279.773	364.634
- deeltijdse arbeid	54.984	200.856	255.840	62.137	235.559	297.696	70.341	268.420	338.761
- arbeid bij tussenpozen	6.281	5.791	12.072	9.472	7.957	17.429	14.026	10.420	24.446
- seizoenarbeid	431	632	1.063	429	840	1.269	494	933	1.427
Totaal loontrekkenden : (1)+(2)	1.717.673	959.877	2.677.550	1.704.841	978.428	2.683.269	1.707.848	1.002.451	2.710.299
Aandeel van deeltijdse loontrekkenden in totaal aantal loontrekkenden (in %)	3,2	20,9	9,6	3,6	24,1	11,1	4,1	26,8	12,5

In de tabellen 2 tot 5 worden die voltijdse en deeltijdse arbeidsplaatsen uitgesplitst volgens de grote sociale beroepsgroepen (arbeiders, bedienden, ambtenaren).

(1) Opgemerkt zij dat de totale door het R.I.Z.I.V. getelde bezoldigde werkgelegenheid in het algemeen lager ligt dan de door de R.S.Z. getelde. Zo b.v. vermeldt per 30 juni 1985 de R.S.Z. 2.826.500 arbeidsplaatsen en het R.I.Z.I.V. 2.710.000. Voor dit verschil is er een verklaring.

Voor de arbeidsters en vrouwelijke bedienden is het aandeel in de werkgelegenheid met verminderde arbeidstijd vrij gelijk (28 % respectievelijk 29 %). Wat opvalt is het feit dat de arbeid met tussenpozen verdubbeld is en dat die vorm van arbeid meer bij de arbeiders dan bij de bedienden weer te vinden is. Dit laatste kan in verband worden gebracht met de vragen die rijzen omtrent de toenemende onzekerheid op de arbeidsmarkt.

**Tabel 2 - Bedienden en arbeiders, voltijds en met verminderde arbeidstijd
(R.I.Z.I.V., bijdragebonnen van tweede kwartaal)**

Het Rijk

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Bedienden en arbeiders, voltijds	1.293.442	568.258	1.861.700	1.270.675	548.894	1.819.569	1.265.147	541.457	1.806.601
Bedienden en arbeiders, verminderde arbeidstijd	50.245	174.320	224.565	61.531	207.327	268.858	72.728	235.083	307.811
- deeltijds	43.533	167.897	211.430	51.630	198.530	250.160	58.208	223.730	281.938
- met tussenpozen	6.281	5.791	12.072	9.472	7.957	17.429	14.026	10.420	24.446
- seizoenarbeid	431	632	1.063	429	840	1.269	494	933	1.427
Totaal bedienden + arbeiders : + (2)	1.343.687	742.578	2.086.265	1.332.206	756.221	2.088.427	1.337.872	776.540	2.114.312
Andeel bedienden en arbeiders met verminderde arbeidstijd in werkgelegenheid van bedienden en arbeiders (in %)	3,2	22,6	10,1	3,9	26,3	12,0	4,4	28,8	13,3

Tabel 3 - Arbeiders, voltijds en met verminderde arbeidstijd
(R.I.Z.I.V., bijdragebonnen van tweede kwartaal)

Het Rijk

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
(1) Arbeiders, voltijds	808.338	228.906	1.037.244	791.095	217.520	1.008.615	784.690	208.706	993.396
(2) Arbeiders met verminderde arbeidstijd	22.870	67.127	89.997	30.532	78.246	108.778	38.252	87.899	126.151
- deeltijds	17.654	64.645	82.299	22.671	74.869	97.540	26.423	83.413	109.836
- met tussenpozen	4.823	1.949	6.772	7.472	2.666	10.138	11.376	3.693	15.069
- seizoenarbeid	393	533	926	389	711	1.100	453	793	1.246
Totaal arbeiders : (1) + (2)	831.208	296.033	1.127.241	821.627	295.766	1.117.393	822.942	296.605	1.119.547
Aandeel deeltijdse arbeiders in totaal arbeiders (in %)	2,1	21,8	7,3	2,7	25,3	8,7	3,2	28,1	9,8

Tabel 4 - Bedienden, voltijds en met verminderde arbeidstijd
(R.I.Z.I.V., bijdragebonnen van tweede kwartaal)

Het Rijk

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
(1) Bedienden, voltijds	485.104	339.352	824.456	479.580	331.374	810.954	480.454	332.751	813.205
(2) Bedienden met verminderde arbeidstijd	27.375	107.193	134.568	30.999	129.081	160.080	34.476	147.184	181.660
- deeltijds	25.879	103.252	129.131	28.959	123.661	152.620	31.785	140.317	172.102
- met tussenpozen	1.458	3.842	5.300	2.000	5.291	7.291	2.650	6.727	9.377
- seizoenarbeid	38	99	137	40	129	169	41	140	181
Totaal bedienden : (1) + (2)	512.479	446.545	959.024	510.579	460.455	971.034	541.930	479.935	994.865
Aandeel deeltijdse bedienden in totaal bedienden (in %)	5,0	23,1	13,5	5,7	26,9	15,7	6,2	29,2	17,3

Tabel 5 - Ambtenaren, voltijds en met verminderde arbeidstijd
(R.I.Z.I.V., bijdragebonnen van eerste kwartaal)

Het Rijk

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
(1) Ambtenaren, voltijds	362.535	184.340	546.875	362.128	185.178	547.306	357.843	181.221	539.064
(2) Ambtenaren, deeltijds	11.451	32.959	44.410	10.507	37.029	47.536	12.133	44.690	56.823
Totaal ambtenaren : (1) + (2)	373.986	217.299	591.285	372.635	222.207	594.842	369.976	225.911	595.887
Aandeel deeltijdse ambtenaren in totaal ambtenaren (in %)	3,1	15,2	7,5	2,8	16,7	8,0	3,3	19,8	9,5

De toestand van de deeltijdse arbeid in 1985 kan als volgt worden samengevat.

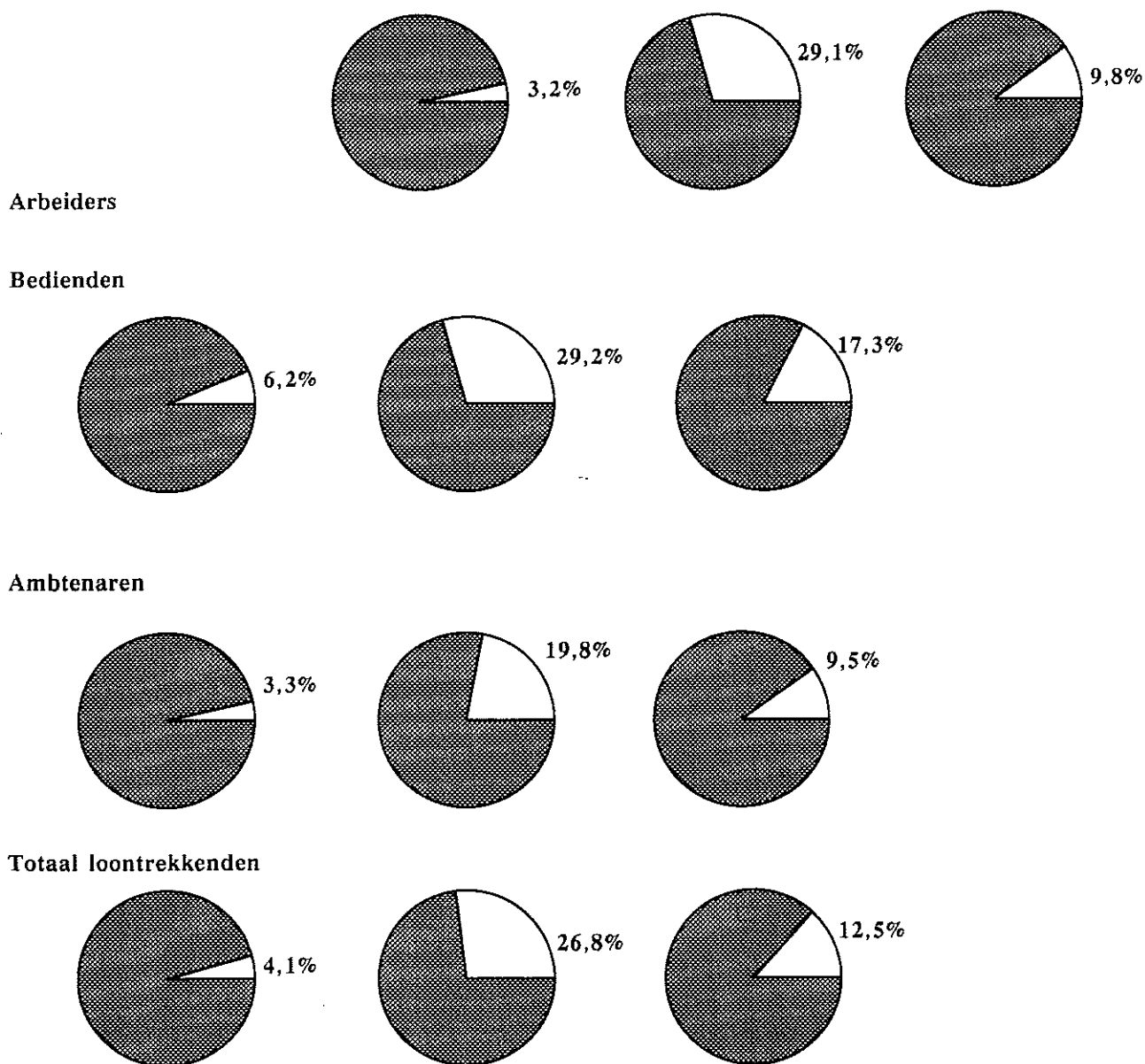
Aandeel van de deeltijdse loontrekkenden in 1985

R.I.Z.I.V.

Mannen

Vrouwen

Mannen en Vrouwen



3. De deeltijdse arbeid sedert 1973

Aan de hand van de enquêtes bij steekproef kunnen we de ontwikkeling van de deeltijdse arbeid sinds het begin van de crisis in 1973-1974 schetsen. Voor de jaren 1983-1985 beschikken wij over B.S.E.G.- en R.I.Z.I.V.-gegevens en het is dan ook interessant die met mekaar te vergelijken. Tabel 6 geeft de ontwikkeling in procenten van de deeltijdse arbeid in de totale werkgelegenheid of in de bezoldigde werkgelegenheid.

Tabel 6 - Aandeel van de deeltijdse arbeid in de werkgelegenheid sedert 1973

		In de totale werkgelegenheid			In de bezoldigde werkgelegenheid		
		M	V	M + V	M	V	M + V
1973	B.S.E.G.	1.0	10.2	3.8			
1975	B.S.E.G.	1.0	13.0	4.9			
1977	B.S.E.G.	1.2	16.7	6.1			
	N.I.S. (a)	1.0	15.6	5.6	0.7	14.1	4.9
1979	B.S.E.G.	1.0	16.5	6.0			
1981	B.S.E.G.	1.3	16.3	6.4			
	N.I.S. (b)	1.7	18.2	7.2			
1983	B.S.E.G.	2.0	19.7	8.1	1.9	20.1	8.3
	R.I.Z.I.V.				3.2	20.9	9.5
1984	B.S.E.G.	1.5	20.3	8.0	1.3	22.2	8.5
	R.I.Z.I.V.				3.6	24.1	11.1
1985	N.I.S. (c)	1.8	21.1	8.6	1.8	23.2	9.2
	R.I.Z.I.V.				4.1	26.8	12.5

(a) Sociaal-economische enquête van april 1977

(b) Volkstelling van 1 maart 1981

(c) Enquête bij steekproef, nog niet geharmoniseerd en door Eurostat gepubliceerde gegevens.

Bronnen : - R. LEROY en A. GODANO, op cit., blz. 7.

- N.I.S. en eigen berekeningen.

Uit deze tabel blijkt hoe moeilijk het is om de enquêtes bij steekproef te interpreteren vergeleken met vollediger statistische bronnen die evenwel dubbeltellingen kunnen bevatten. Zo wijst de E.E.G.-enquête veeleer op een trapsgewijze globale ontwikkeling wanneer men de totale werkgelegenheid in beschouwing neemt (d.w.z. incl. zelfstandigen en helpers).

Wanneer men daarentegen alleen de bezoldigde arbeidskrachten beschouwt, lijkt de ontwikkeling continuer. Maar ongeacht de onvolkomenheden van en de afwijkingen onder de gegevens onderling is, sinds het begin van de crisis, **de deeltijdse arbeid verdubbeld, in de eerste plaats als gevolg van de stijging van het aantal betrekkingen met verminderde arbeidstijd bij de vrouwen.**

De gegevens van de enquête bij steekproef wijzen op een snellere toename van de deeltijdse arbeid vanaf 1981.

Tabel 7 - Totale deeltijdse werkgelegenheid - E.E.G.-enquête bij steekproef over de arbeidskrachten - In duizendtallen

	1973	1981	1984	1985 (a)
Mannen	24	31	33	42
Vrouwen	112	193	245	260
Totaal	136	225	278	303

	1973-1981	1981-1985
Jaarlijkse gemiddelde creatie globale deeltijdse arbeid		
Mannen	+ 0,9	+ 3,0
Vrouwen	+ 10,1	+ 16,7
Mannen + Vrouwen	+ 11,0	+ 19,7

Bron : B.S.E.G., Enquête over de arbeidskrachten

(a) N.I.S.-enquête, nog niet door het B.S.E.G. gepubliceerd.

Die toename van de deeltijdse arbeid is niet zonder gevolg gebleven op de resultaten van de arbeidsmarkt (cf. punt 4).

Tenslotte is er een verschil tussen de gegevens van de enquête bij steekproef en die van het R.I.Z.I.V. Een verklaring hiervoor is enerzijds de onvolkomenheden die eigen zijn aan steekproeven en anderzijds het feit dat de vollediger R.I.Z.I.V.-statistiek ongetwijfeld dubbeltellingen bevat waarvan de orde van grootte niet bekend is. De verschillen tussen de R.I.Z.I.V.-statistiek en de enquête bij steekproef zijn de volgende :

Bezoldigde deeltijdse arbeid in 1985 - in duizendtallen.

	Mannen	Vrouwen	M + V
(a) B.S.E.G. - N.I.S. enquôte bij steekproef	33	227	260
(b) R.I.Z.I.V.	70	268	338
(b) - (a)	37	41	78

De verschillen zijn groot maar, relatief gezien, belangrijker in de deeltijdse arbeid voor mannen. De dikwijls vage grens tussen arbeid met tussenpozen en deeltijdse arbeid kan hiervan de reden zijn. Zo zal een occasionele voltijdse betrekking uit de enquôte in de R.I.Z.I.V.-statistiek worden opgenomen als een betrekking met tussenpozen of zelfs als een deeltijdse. Tevens worden de ramingen beïnvloed door de verschillen in datering van de beschouwde periodes.

4. Creatie van deeltijdse en verlies van voltijdse arbeidsplaatsen

Sedert 1983 noteert men een stabilisering van de binnenlandse werkgelegenheid. Als hypothese wordt hier gesteld dat die stabilisering grotendeels toe te schrijven is aan de uitbreiding van de verschillende vormen van deeltijdse werkgelegenheid en, meer algemeen, aan de werkgelegenheid met verminderde arbeidstijd.

Tabel 8 - Ontwikkeling van de binnenlandse werkgelegenheid -
In duizendtallen, per 30 juni

Mannen + Vrouwen	1981	1982	1983	1984	1985
Binnenlandse werkgelegenheid	3719.1	3671.1	3639.9	3640.7	3667.4
- Loontrekkenden	3096.9	3050.0	3013.1	3003.5	3022.6
i. Ondernemingen	2350.8	2301.8	2269.0	2256.0	2268.3
ii. Huispersoneel	100.7	98.8	99.1	94.5	93.9
iii. Overheid (a)	645.3	649.4	645.0	653.0	660.4
- Zelfstandigen	622.2	621.1	626.7	637.2	644.8

(a) incl. BTK, TW, DAC; de overheidsbedrijven zijn begrepen in de ondernemingen

Mannen	1981	1982	1983	1984	1985
Binnenlandse werkgelegenheid	2392.6	2344.1	2307.9	2292.7	2294.6
- Loontrekkenden (b)	1998.0	1950.3	1911.2	1889.6	1888.5
- Zelfstandigen	394.6	393.9	396.7	403.1	406.2

Vrouwen	1981	1982	1983	1984	1985
Binnenlandse werkgelegenheid	1326.5	1327.0	1332.0	1348.0	1372.8
- Loontrekkenden (b)	1098.9	1099.7	1101.9	1113.9	1134.1
- Zelfstandigen	227.6	227.3	230.1	234.1	238.7

(b) Bezoldigde werkgelegenheid = werkgelegenheid van de ondernemingen, de Overheid en het huispersoneel

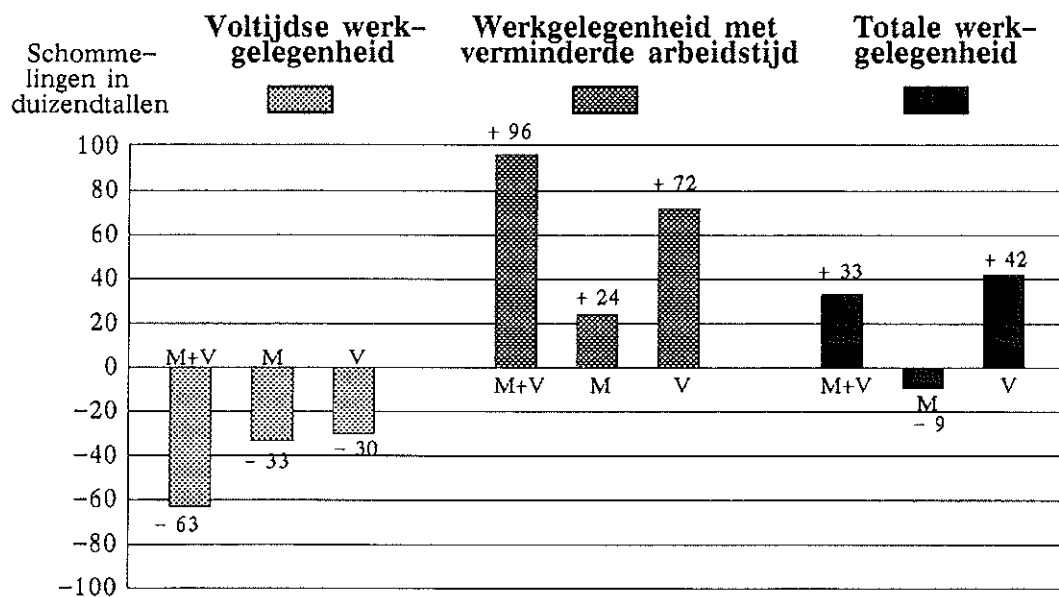
Bron : B.P. Emploi

Uit tabel 8 blijkt :

- de bezoldigde werkgelegenheid van de ondernemingen vermindert niet meer vanaf 1984; tussen 1984 en 1985 werden er zelfs netto 12.000 banen geschapen. De zelfstandige werkgelegenheid blijft verder toenemen na 1982 (+ 23.700 banen in 3 jaar), wat een breuk betekent in de sinds W.O. II vastgestelde trend : de massale werkloosheid en haar gevolgen en een reeks regeringsmaatregelen ter bevordering van de zelfstandige arbeid zijn waarschijnlijk de belangrijkste oorzaken van de daling van het aandeel loontrekkenden;
- van 1981 tot 1985 verminderde de mannelijke bezoldigde werkgelegenheid met 110.000 eenheden, maar vanaf 1984 stabiliseert zij zich; gedurende dezelfde periode steeg de vrouwelijke bezoldigde werkgelegenheid met 35.000 eenheden, een stijging die vooral vanaf 1983 versnelde. Een en ander bevestigt de stelling als zou de deeltijdse arbeid een invloed hebben op de ontwikkeling van de totale werkgelegenheid.

In de R.I.Z.I.V.-statistiek wordt dit duidelijk geïllustreerd.

Grafiek 1 - Netto creatie en verlies in de bezoldigde werkgelegenheid van 1983 tot 1985 volgens de R.I.Z.I.V.-statistieken. In duizendtallen



Bron : tabel 1.

5. Deeltijdse arbeid, werkloosheid met verkorte werktijd en beleid voor de bevordering van de werkgelegenheid

Grafiek 1 toont duidelijk aan dat de deeltijdse arbeid een belangrijke vorm van aanwerving wordt. Uiteraard is hier de sterke invloed weer te vinden van een reeks wetgevende en verordenende maatregelen ter bevordering van het aantal en verbetering van het statuut van de deeltijdse werknemers.

In dit verband dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de maatregelen ter opslorping van de werkloosheid en die met betrekking tot de specifieke ontwikkeling van een nieuwe categorie gedeeltelijke werkloosheid, die van de conventionele gedeeltelijke werkloosheid verschilt. Die nieuwe categorie van actieven bestaat uit de werklozen die een baan met verkorte werktijd aanvaard hebben om aan de werkloosheid te ontsnappen (1). Feitelijk aanvaarden die actieven een deeltijdse baan om aan de werkloosheid te ontsnappen, maar zij blijven ingeschreven als werkzoekenden voor een voltijdse betrekking. Over 't algemeen cumuleren zij een vergoeding voor hun werk met een werkloosheidsuitkering voor de gewone uren dat zij inactief zijn.

Tabel 9 geeft vanaf 1980 de belangrijkste regeringsmaatregelen weer inzake tewerkstelling, via dewelke de deeltijdse arbeid zich heeft kunnen uitbreiden. Over een periode van vijf jaar werden in het programma ter bevordering van de werkgelegenheid 24.000 deeltijdse banen gecreëerd. Ook hier ziet men dat 1983 het jaar is waarin de deeltijdse arbeid zich begint uit te breiden.

(1) .Art. 130, 171ter en 171octies van het koninklijk besluit van 20 december 1963

Tabel 9 - Ontwikkeling van het via de programma's ter bevordering van de werkgelegenheid tewerkgestelde aantal actieven
Jaarlijks gemiddelde - In duizendtallen

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
(1) Stage der jongeren (a)							
Voltijds	29,6	27,5	28,7	24,7	27,3	23,0	25,2
Deeltijds	-	-	2,0	9,7	12,6	15,6	13,0
Totaal	29,6	27,5	30,7	34,4	39,9	38,6	38,2
(2) Tewerkgestelde werklozen							
Voltijds	36,6	35,1	32,3	28,6	27,8	29,9	34,2
Deeltijds	-	-	-	-	0,4	1,4	2,2
Totaal	36,6	35,1	32,3	28,4	28,2	31,3	36,4
(3) Bijzonder tijdelijk kader							
Voltijds	27,0	24,1	20,5	13,5	13,0	13,9	10,3
Deeltijds	-	-	-	0,3	1,2	2,1	3,0
Totaal	27,0	24,1	20,5	13,8	14,2	16,0	13,3
(4) Derde arbeidscircuit							
Voltijds	-	-	-	7,3	18,3	23,6	28,5
Deeltijds	-	-	-	0,3	1,2	2,9	5,6
Totaal	-	-	-	7,6	19,5	26,5	34,1
(5) Totaal van de maatregelen (1) tot (4)							
Voltijds	93,2	86,7	81,5	74,1	86,4	90,4	98,2
Deeltijds	-	-	2,0	10,3	15,4	22,0	23,8
Totaal	93,2	86,7	83,5	84,4	101,8	112,4	122,0

(a) Stage der jongeren in de privé- en overheidssector

Bron : Maandelijks bulletin van de R.V.A.

Terzelfder tijd steeg het aantal met verkorte werktijd tewerkgestelde werklozen om aan de werkloosheid te ontsnappen fors (cf. onderstaande tabel).

**Tabel 10 - Ontwikkeling van het aantal werklozen met verkorte werktijd tewerkgesteld om aan de werkloosheid te ontsnappen -
Jaarlijks gemiddelde - In duizendtallen**

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
12,8	16,1	23,6	40,3	65,4	97,9	128,3

Bron : Maandelijks bulletin van de R.V.A.

Tussen 1982 en 1986 is die categorie van actieven met 100.000 eenheden toegenomen. Met verkorte werktijd tewerkgestelde werklozen werden opgenomen in de programma's ter bevordering van de werkgelegenheid; hun aantal is niet bekend, maar men kan stellen dat het belangrijk is, vermits één van de toelatingsvoorwaarden voor die programma's ter bevordering van de werkgelegenheid is dat men werkzoekende en/of volledige uitkeringsgerechtigde werkloze is.

Als met verkorte werktijd tewerkgestelde werklozen opgenomen zijn in het programma ter bevordering van de werkgelegenheid, dan staan ze echter nog niet in de algemene statistiek van de met verkorte werktijd tewerkgestelde werklozen. Nog een bewijs hoe moeilijk het is de omvang van de deeltijdse arbeid op een volledige wijze te berekenen : volgens de R.V.A.-statistieken zouden tussen 1982 en 1986 bijna 125.000 deeltijdse banen en banen met verkorte werktijd zijn gecreëerd, een feit zonder voorgaande in de geschiedenis van de arbeidsmarkt.

De verdeling per geslacht van die categorieën van met verkorte werktijd tewerkgestelde actieven in de programma's ter bevordering van de werkgelegenheid of via de werkloosheid met verkorte werktijd is uiteraard conform met de verdeling in de R.I.Z.I.V.-statistiek.

Tabel 11 - Verdeling per geslacht van de deeltijds tewerkgestelde actieven in de programma's ter bevordering van de werkgelegenheid en in het kader van de werkloosheid met verkorte werktijd
In duizendtallen, per 31 december

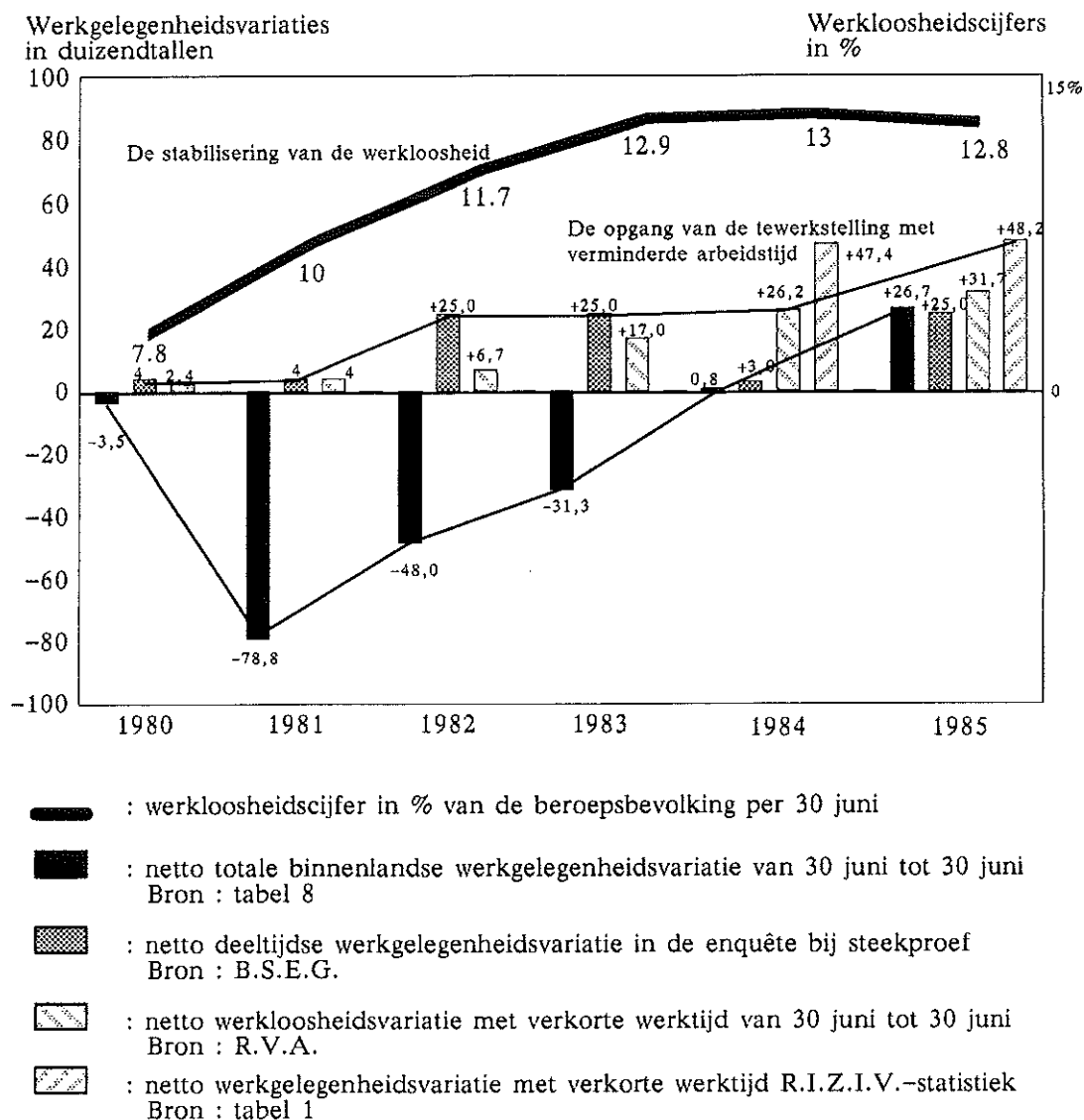
	1983			1986		
	M	V	M + V	M	V	M + V
(1) Stage der jongeren	4,4	7,3	11,7	4,1	7,4	11,5
(2) Bijzonder tijdelijk kader	0,1	1,0	1,1	0,3	2,4	2,7
(3) Derde arbeidscircuit	0,0	0,6	0,6	0,6	5,5	6,1
(4) Tewerkgestelde werklozen	-	-	-	0,5	1,9	2,4
(6) Werklozen met verkorte werktijd tewerkgesteld om aan de werkloosheid te ontsnappen	9,5	41,3	50,8	28,9	106,9	135,8
Totaal	14,0	50,2	64,2	34,4	124,1	158,5
Verdeling in %	21,8	78,2	100,0	21,7	78,3	100,0
Verdeling per geslacht en in % van de bezoldigde deeltijdse arbeid in de R.I.Z.I.V.-statistiek in 1983 en 1985	21,5	78,5	100,0	20,8	79,2	100,0

Bron : - Maandelijks bulletin van de R.V.A.
 - Tabel 1 (R.I.Z.I.V.)

Uit tabel 11 blijkt dat vrijwel 8 deeltijdse banen op 10 door vrouwen worden uitgeoefend en dit zowel in de R.V.A.- als in de R.I.Z.I.V.-statistiek.

Welk besluit is er uit die gegevens te trekken, meer bepaald wat betreft het effect van de deeltijdse arbeid op de arbeidsmarkt ? Sinds de tweede oliecrisis is de arbeidsmarkt gekenmerkt door een massale werkloosheid, beïnvloed door een drievoudige ontwikkeling : de stabilisering van het werkloosheidscijfer vanaf 1983, het einde van de daling van de werkgelegenheid sinds 1984 en, tegelijk, de belangrijke toename van de deeltijdse arbeid. Uiteraard is er onder die drie factoren een nauwe wisselwerking. In grafiek 2 staan de ordes van grootte vermeld :

Grafiek 2 - Werkloosheidscijfers en netto werkgelegenheidsvariaties sinds 1980



Als we grafieken 1 en 2 met mekaar vergelijken, verkrijgen we een samenhangende diagnose : **stabilisering van de werkloosheid en werkgelegenheidsvariatie gaan gepaard met de ontwikkeling van verschillende vormen van werkgelegenheid met verkorte werktijd.** Aansluitend hierop kan worden gesteld dat die ontwikkeling van de arbeidsmarkt, samen met de toename van de binnen- en buitenlandse financiële randvoorwaarden die na de tweede oliecrisis nog groter geworden zijn, tegemoet komt aan de vereisten inzake een **regeling van de hoeveelheid arbeid en arbeidskost in een context van zwakke groei.** Tevens dient nog te worden gewezen op een ander kenmerk : niet alleen slaat de deeltijdse arbeid in hoofdzaak op de vrouwelijke arbeidskrachten (88 % in 1984), hij is tevens vooral te vinden in de dienstensector (87 % van de deeltijdse arbeid in 1984)(1).

(1) Enquête over de arbeidskrachten - B.S.E.G. 1986.

In heel wat opzichten doen **die verschillende vormen van werkgelegenheid met verkorte werktijd denken aan de traditionele gedeeltelijke werkloosheid van de arbeiders**. Zoals men ziet, is de gedeeltelijke werkloosheid van de arbeiders altijd één van de middelen geweest om, vooral in de industrie en de bouwnijverheid, de hoeveelheid arbeid aan te passen aan de conjuncturele produktieschommelingen. Men kan dan ook die bijzondere categorie van actieven, die uit de met verkorte werktijd tewerkgestelde werklozen is samengesteld, als verwant beschouwen met de gedeeltelijke werkloosheid, die echter dit keer geconcentreerd is in de tertiaire sector waar doorgaans het aandeel arbeiders niet zo groot is. Tevens zijn die actieven niet meer volledig werkloos en worden zij ook niet meer bij die categorie gerekend. Wij staan dan ook voor **een geleidelijke institutionalisering van een vorm van gedeeltelijke werkloosheid in de zeer heterogene en zeer gefragmenteerde dienstensector, op zoek naar een grotere produktiviteitsverhoging**. En die vorm van gedeeltelijke werkloosheid slaat hier in overgrote mate op actieven met een bediendenstatuut en niet langer op die met een arbeidersstatuut : 82 % van de werklozen met een verkorte werktijd zijn tewerkgesteld in dienstenactiviteiten (34 % ervan zijn kantoorbedienden, 22 % onderwijzend personeel, 19 % verkopers, 15 % verzorgingspersoneel) (1).

Die ombuiging in de ontwikkeling van de arbeidsmarkt heeft eveneens te maken met een aanpassing van de wetgeving inzake werkgelegenheid en werkloosheid (2). Ook steunt zij op andere, meer structurele factoren, die vooral gekenmerkt worden door het feit dat ze met de traditionele juridische, sociale en economische normen van het salariaat breken. Met als gevolg een grotere fragmentatie en een toename van de verschillende vormen van werkgelegenheid en werkloosheid. Een en ander geldt trouwens niet enkel voor België.

6. Internationalisering van de deeltijdse arbeid

Reeds in 1980-1981 werd door de OESO erop gewezen dat de stijging van de deeltijdse arbeid in de lijn lag van een fundamentele trend in werkgelegenheidsstructuren van de landen uit de zone (3). Meer bepaald is de gestage toename van de deeltijdse arbeid, zelfs tijdens de recessie die op de twee oliecrises volgde, de trend in de ontwikkeling van de arbeidsmarkt in alle OESO-landen geweest.

(1) Bijlage bij het Maandelijks R.V.A.-Bulletin van juli 1986.

(2) Sinds 1982 bijvoorbeeld wordt, in het geval van de werkloosheid met verkorte werktijd, de aanvullende werkloosheidsvergoeding bij een deeltijds werk berekend op basis van de uren in activiteit en niet langer per dag inactiviteit. Die wijziging heeft haar voordelen voor zowel de werkgevers als de werkzoekenden : eerstgenoemden kunnen soepeler tewerk gaan bij het vaststellen van het werktijdschema, laatstgenoemden ontvangen een nauwkeuriger berekende vergoeding. Een en ander verklaart ten dele de ruime uitbreiding van die categorie van actieven. Tevens werd, ook inzake de deeltijdse tewerkstelling, de wetgeving dermate aangepast dat de actieven met deeltijdse arbeid dezelfde rechten genieten als de actieven met een voltijdse baan, maar wel in verhouding tot de gepresteerde arbeidstijd.

(3) "Perspectives de l'emploi", september 1983, OESO.

Onderstaande tabellen 12 en 13 geven die ontwikkelingen.

Tabel 12 - Belang en verdeling van de deeltijdse arbeid 1973-1983
Procenten

	Aandeel van de deeltijdse arbeid									Aandeel van de vrouwen in de deeltijdse arbeid		
	Totale werkgelegenheid			Mannen			Vrouwen					
	1973	1979	1983	1973	1979	1983	1973	1979	1983	1973	1979	1983
Australië	11.4	15.5	17.2	3.4	5.1	6.1	27.3	34.5	35.9	79.6	78.8	77.8
Oostenrijk	6.4	7.6	8.3	1.4	1.5	1.5	15.6	18.0	19.8	85.8	87.8	88.4
België	3.8	6.0	8.1	1.0	1.0	2.0	10.2	16.5	19.7	82.3	89.3	84.0
Canada	10.6a	12.5	15.4	5.1a	5.7	7.6	20.3a	23.3	26.2	69.5a	72.1	71.3
Denemarken	21.2a	22.7	23.7	4.7a	5.2	6.6	45.1a	46.3	44.7	86.8a	86.9	84.7
Finland	6.7b	6.7	8.3	3.3b	3.2	4.5	10.5b	10.6	12.5	72.8b	74.7	72.1
Frankrijk	7.2	8.2	9.7	2.6	2.5	2.6	14.7	17.0	20.1	77.9	82.0	84.6
Duitsland	10.1	11.4	12.6	1.8	1.5	1.7	24.4	27.6	30.0	89.0	91.6	91.9
Griekenland	-	-	6.5	-	-	3.7	-	-	12.1	-	-	61.2
Ierland	6.7a	5.1	6.7	2.7a	2.1	2.7	16.8a	13.1	15.7	71.4a	71.2	72.0
Italië	6.4	5.3	4.6	3.7	3.0	2.4	14.0	10.6	9.4	58.3	61.4	64.8
Japan	7.9	9.6	10.5	4.6	5.2	4.8	14.7	18.4	21.1	60.9	64.5	70.7
Luxemburg	6.7	5.8	6.9	1.0	1.0	1.0	18.4	17.1	18.8	77.8	87.5	90.0
Nederland	8.7	11.1	21.2	2.4	2.8	6.9	26.2	31.7	50.3	80.2	82.5	78.4
Nieuw-Zeeland	10.8	13.3	14.6	4.7	5.0	5.2	22.0	26.2	28.3	71.3	76.8	79.0
Noorwegen	23.5a	27.3	30.0	8.7a	10.6	11.7	47.6a	51.6	54.8	77.0a	76.8	77.3
Zweden	18.0	24.2	25.4	3.7	6.5	7.3	38.8	46.2	46.2	88.0	85.2	84.6
Ver. Koninkrijk	16.0	16.4	19.1	2.3	1.9	3.3	39.1	39.0	42.4	90.9	92.8	89.6
Ver. Staten	14.0	14.4	14.4	7.2	7.4	7.6	23.8	24.1	23.3	68.4	69.8	70.3
Gemiddelde	(16.6)	(17.6)	(20.0)	(9.4)	(10.1)	(12.5)	(27.9)	(27.9)	(29.4)	(65.5)	(66.9)	(65.0)

(a) 1975.

(b) 1976.

bron : "Perspectives de l'emploi", september 1985, OESO, blz. 27.

Tabel 13 – De voltijdse en deeltijdse arbeid, 1973–1983
Gemiddelde jaarlijkse groeivoet

	1973–1975		1975–1979		1979–1981		1981–1983		1983 Werkgelegenheid (in duizendtallen)	
	Voltijds	Deeltijds	Voltijds	Deeltijds	Voltijds	Deeltijds	Voltijds	Deeltijds	Voltijds	Deeltijds
Australië	0.4	7.5	0.8	6.6	2.2	4.3	-1.3	2.6	5.212	1.080
Oostenrijk	1.8	8.0	1.5	3.2	1.0	1.3	1.2	5.6	2.413	218
België	0.0	13.4	-0.4	5.3	-1.0	2.3	-2.5	10.6	3.141	275
Canada	-	-	2.3	7.1	2.3	6.9	-2.3	5.4	9.083	1.651
Denemarken	-	-	1.7	4.0	-2.1	0.6	-0.4	-0.4	1.800	561
Finland	-	-	-0.1	-0.2 a	1.8	7.4	0.0	6.7	2.168	197
Frankrijk	0.6	8.3	0.4	0.4	-0.2	0.3	-1.2	7.2	19.299	2.062
Duitsland	-2.5	3.2	0.4	0.9	1.2	4.2	-1.5	1.4	22.671	3.276
Ierland	-	-	2.8	-4.2	-	-	-1.1	6.2 b	1.043	75
Italië	1.7	-2.4	1.9	-1.1	1.2	-0.8	0.5	-4.8	19.631	952
Japan	-0.7	12.5	1.7	0.9	1.9	3.9	1.8	4.7	36.650	4.330
Luxemburg	2.3	0.0	-0.8	-2.9	-	-	0.9	5.7 b	135	10
Nederland	-0.3	4.4	0.8	5.4	-	-	-0.5	-2.3	3.901	1.051
Nieuw-Zeeland	3.1	9.5	0.7	3.8	-0.1	2.7	-0.4	2.3	947	162
Noorwegen	-	-	1.0	6.2	1.1	3.5	-0.8	3.5	1.245	533
Zweden	1.7	5.1	-0.9	6.9	-0.1	2.6	-0.2	0.4	3.151	1.073
Ver.Koninkrijk	-0.9	3.1	1.0	-0.1	-2.6	2.5	-1.9	3.0	18.908	4.537
Ver. Staten	-1.0	1.3	3.9	3.6	0.1	0.5	0.6	0.4	73.624	12.417

(a) 1976–1979

(b) 1979–1983

Bron : "Perspectives de l'emploi", september 1985, OESO, blz. 27.

Er is één overheersende trend : vanaf 1981 daalt of stagneert de voltijdse arbeid in vrijwel alle OESO-landen (13 op 18). Verder stelt men vast dat België het land is met het hoogste groeipercentage voor de deeltijdse arbeid. Recentere maar meer partiële OESO-gegevens per land bevestigen die trend van toename van de deeltijdse arbeid tijdens de herstelperiode 1984–1985 in de OESO-landen. Alleen de Verenigde Staten zijn een uitzondering met een duidelijke opleving van de voltijdse arbeid.

Tot besluit kan men stellen dat de deeltijdse arbeid één van de voornaamste manieren is om de crisis op de arbeidsmarkt in de hand te houden : de deeltijdse arbeid drukt zijn stempel op de nieuwe werkgelegenheidsstructuren. Ter zake kan hier worden verwezen naar de factoren die volgens de OESO een bepalende rol spelen bij de deeltijdse arbeid :

"En résumé, l'expansion des emplois à temps partiel n'a pas été seulement favorisée par les transferts structurels dont le secteur des services a bénéficié ; il est également démontré que

les coûts globaux horaires de main-d'oeuvre sont plus faibles dans le cas des travailleurs à temps partiel que dans celui des travailleurs à temps complet. En outre, du fait de la législation du travail et des conventions collectives, les travailleurs à temps partiel sont moins protégés, en termes de sécurité d'emploi, surtout si leur durée hebdomadaire de travail est inférieure à un certain seuil considéré comme minimum. C'est pourquoi les employeurs recourent de plus en plus à cette forme de travail qui leur procure une plus grande souplesse dans l'utilisation de leur main-d'oeuvre, face aux fluctuations imprévues de la demande." (1).

7. Profiel volgens leeftijd

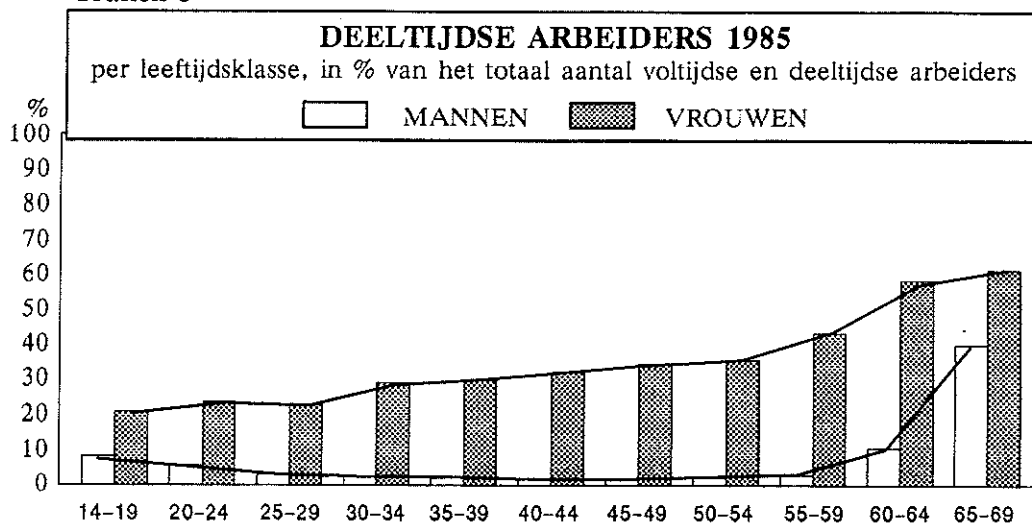
De statistieken over de deeltijdse arbeid van het R.I.Z.I.V. zijn eveneens per leeftijdsklasse van vijf jaar opgesteld (2). Met die verdeling kan men per sociale beroepsgroep de deeltijdse arbeid analyseren en nagaan hoezeer de gedragingen van de ene tot de andere groep kunnen verschillen.

De grafieken 3 tot 5 geven een overzicht van de verhouding tussen deeltijdse banen voor mannen en voor vrouwen binnen elke leeftijdsklasse.

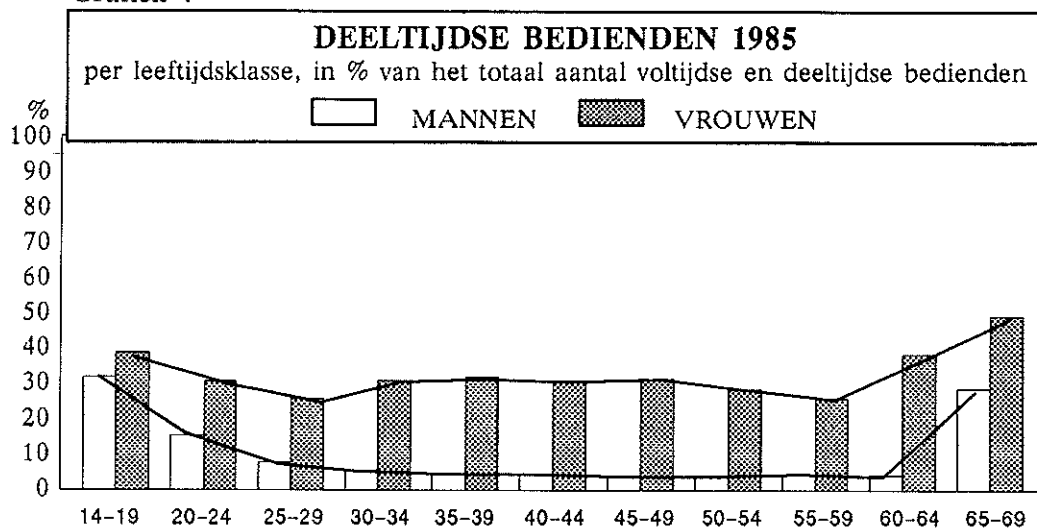
(1) "Perspectives de l'emploi", september 1985, OESO, blz. 29

(2) De B.S.E.G.-statistiek geeft eveneens de deeltijdse werkgelegenheid per leeftijdsklasse, maar met een minder nauwkeurige opgave van de sociale beroepsgroepen dan het R.I.Z.I.V.

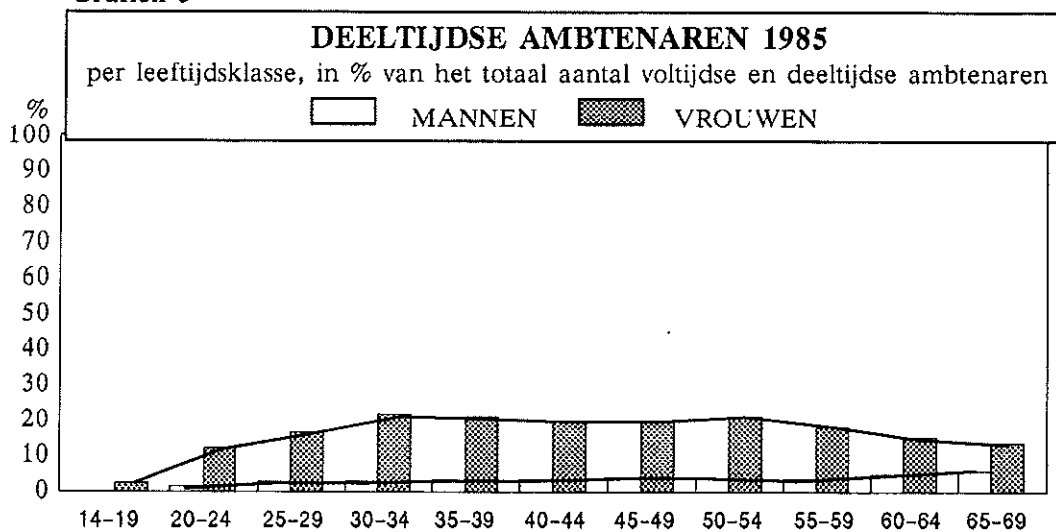
Grafiek 3



Grafiek 4



Grafiek 5



Kenmerkend zijn de volgende punten :

- in de groep van de arbeiders stijgt de deeltijdse arbeid met de leeftijd; het percentage ligt het hoogst bij de 60-plussers;
- hetzelfde geldt voor de bedienden, maar in mindere mate;
- bij de ambtenaren is het profiel volgens leeftijd omgekeerd; van 50 jaar af daalt het percentage deeltijdse arbeid.

Het onderzoek van de motivatie (1) bij de actieven om deeltijds te werken, geeft zowat dezelfde kenmerken te zien als die van de analyse van de kenmerken volgens leeftijd. In tabel 14 worden de redenen opgesomd waarom een actieve deeltijdse arbeid wordt verricht.

(1) Aan de hand van de enquête bij steekproef onder arbeidskrachten. Voor België is die analyse bijzonder ver doorgevoerd in de micro-telling van april 1977.

Tabel 14 - Redenen waarom een actieve deeltijds werkt in 1985 -
In duizendtallen

Leeftijds- klasse		volgt onderwijs of een opleiding	ziek en/of minder- valid	geen voltijds werk gevonden	wil niet voltijds werken	overige redenen	geen reden opgegeven	Totaal
14-19	M	3,1	-	0,8	-	0,5	0,3	4,5
	V	1,1	-	4,9	0,6	0,4	0,3	7,3
	M + V	4,2	-	5,7	0,6	0,9	0,6	11,8
20-24	M	0,7	0,3	6,4	0,3	1,3	0,4	9,4
	V	0,1	0,1	22,2	3,3	4,7	0,8	31,2
	M + V	0,8	0,4	28,6	3,6	6,0	1,2	40,6
25-29	M	-	0,2	2,8	0,2	1,6	0,4	5,2
	V	-	0,6	14,7	18,8	6,2	1,9	42,2
	M + V	-	0,8	17,5	19,0	7,8	2,3	47,4
30-34	M	0,4	0,3	1,5	0,6	0,6	0,3	3,7
	V	0,1	0,3	11,0	25,0	8,1	1,8	46,3
	M + V	0,5	0,6	12,5	25,6	8,7	1,9	50,0
35-39	M	0,1	0,3	0,7	0,5	-	0,3	1,9
	V	0,3	0,3	9,5	25,3	7,4	2,3	45,1
	M + V	0,4	0,6	10,2	25,8	7,4	2,4	47,0
40-44	M	-	0,3	1,0	0,5	0,3	0,2	2,3
	V	-	0,4	6,0	14,7	5,7	1,8	28,6
	M + V	-	0,7	7,1	15,2	6,0	2,0	30,9
45-49	M	0,1	0,3	0,6	0,5	1,1	0,1	2,7
	V	-	0,6	4,9	12,9	5,0	1,5	24,9
	M + V	0,1	0,9	5,5	13,4	6,1	1,6	27,6
50-54	M	0,1	0,6	0,6	0,4	0,9	0,1	2,7
	V	0,2	0,3	2,6	11,1	5,0	1,1	20,3
	M + V	0,3	0,9	3,2	11,5	5,9	1,2	23,0
55-59	M	-	0,7	0,5	0,8	0,8	0,3	3,1
	V	-	-	1,0	4,8	3,5	1,0	10,3
	M + V	-	0,7	1,5	5,6	4,3	1,3	13,4
60-64	M	0,1	0,6	0,1	0,5	1,7	0,1	3,1
	V	-	-	0,1	1,5	1,4	0,2	3,2
	M + V	0,1	0,6	0,2	2,0	3,1	0,3	6,3
65 en meer	M	-	0,1	-	0,6	3,2	0,2	4,1
	V	-	-	-	0,3	0,8	0,2	1,3
	M + V	-	0,1	-	0,9	4,0	0,4	5,4
Totaal	M	4,6	3,7	15,0	4,9	12,0	2,7	42,9
	V	1,8	2,6	77,0	118,3	48,3	12,5	260,5
	M + V	6,4	6,3	92,0	123,2	60,3	15,2	303,4

Bron : N.I.S.-enquête bij steekproef onder arbeidskrachten

Uit deze tabel blijkt dat bij de mannen de motivatie vrij goed overeenkomt met wat we hebben gezien voor de leeftijd van de deeltijdse actieven : zij is kenmerkend voor een oudere bevolking op zoek naar een baan (bijvoorbeeld de vijftig-plussers die een vervangingsinkomen of een pensioen genieten en wensen te werken).

Heel anders is de toestand bij de actieve vrouwen. Tot 25 jaar is geen werk vinden de belangrijkste motivatie. Boven die leeftijd weegt dit argument minder door in de redenen uit de enquête. In de micro-telling van april 1977 zijn, voor de deeltijds tewerkgestelde vrouwen, de eerste drie redenen in volgorde :

- . familiale of huishoudelijke redenen (opvoeding van de kinderen, huishoudelijke taken, enz.);
- . het feit dat die activiteit een voldoende groot aanvullend inkomen oplevert;
- . het optreden als hulp bij een ander familielid (1).

Bovengenoemde motivaties liggen in de lijn van wat men vaak te horen krijgt : deeltijdse arbeid van een vrouw wordt beschouwd als een aanvullende activiteit die met de traditioneel aan de vrouwen voorbehouden familiale en huishoudelijke rol verenigbaar is en die bij vrouwen van boven de 35 jaar sterker op de voorgrond komt.

Hoe dan ook, is er een verband te leggen met de vrouwelijke activiteitsgraden die vanaf de leeftijd van 35 jaar vrij fors dalen. Een hypothese i.v.m. de vrouwelijke beroepsbevolking is allicht dan ook hier op haar plaats : **de deeltijdse arbeid is des te groter naarmate de activiteitsgraad klein is; hiervoor kunnen o.a. twee verklaringen worden gegeven : ofwel zijn de kansen om boven een bepaalde leeftijd voltijds te werken schaars, ofwel stemt die vorm van tewerkstelling overeen met de motivatie van een gedeelte van de vrouwelijke bevolking en dit om de hierboven aangehaalde redenen (2).**

De beschrijving van het profiel volgens leeftijd wordt aangevuld met de grafieken 6 tot 11. Zij geven per sociale beroepsgroep de verdeling van de voltijdse en deeltijdse actieven per leeftijdsklasse, in percentage van het totaal van elke groep.

In feite zijn die grafieken de leeftijds piramiden van de voltijdse en deeltijdse werkgelegenheid. De configuraties ervan zijn uiteraard afhankelijk van de bewegingen van de bevolkingscohorten en van de activiteitsgraden. Ook hier zijn de sociaal-professionele verschillen belangrijk :

(1) Sociaal-economische enquête, april 1977, N.I.S.

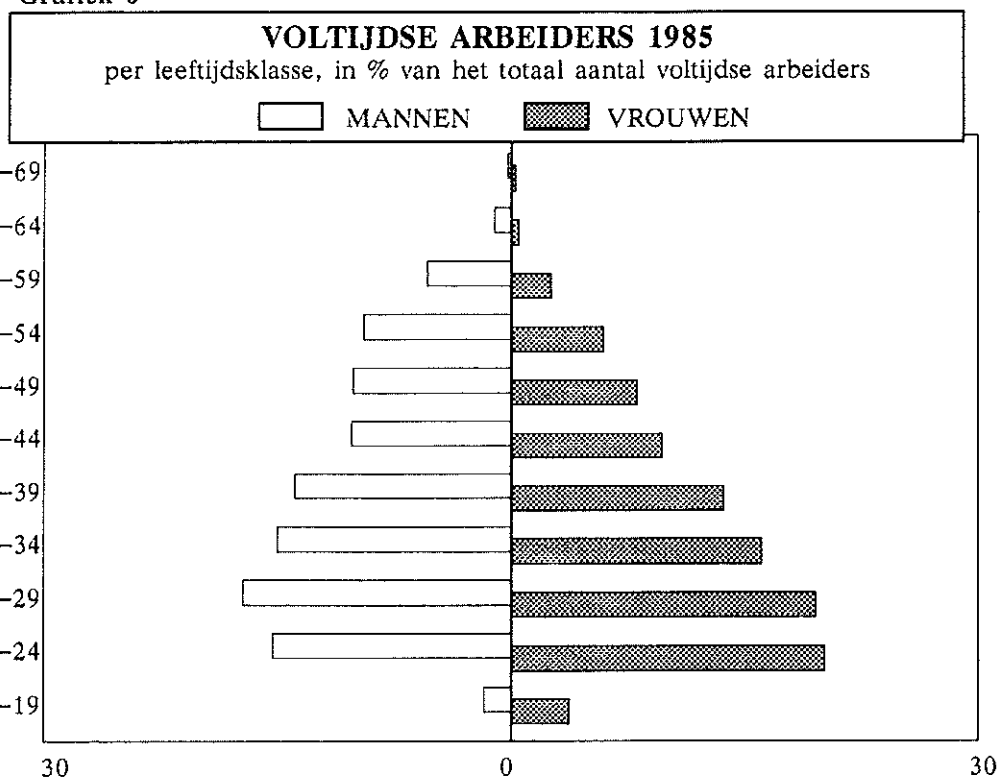
(2) Opgemerkt zij dat de vrouwelijke activiteitsgraden in België dalen vanaf de leeftijd van 30 jaar : in 1984 bedroeg hij 69 % voor de leeftijdsklasse van 30 tot 34 jaar en viel hij terug tot op 40 % tussen 45 en 49 jaar.

- bij de voltijdse arbeiders is de piramide voor mannen en vrouwen vrij gelijklopend wat het profiel betreft. De deeltijdse arbeid van arbeidsters daarentegen is vrij gelijkmatig

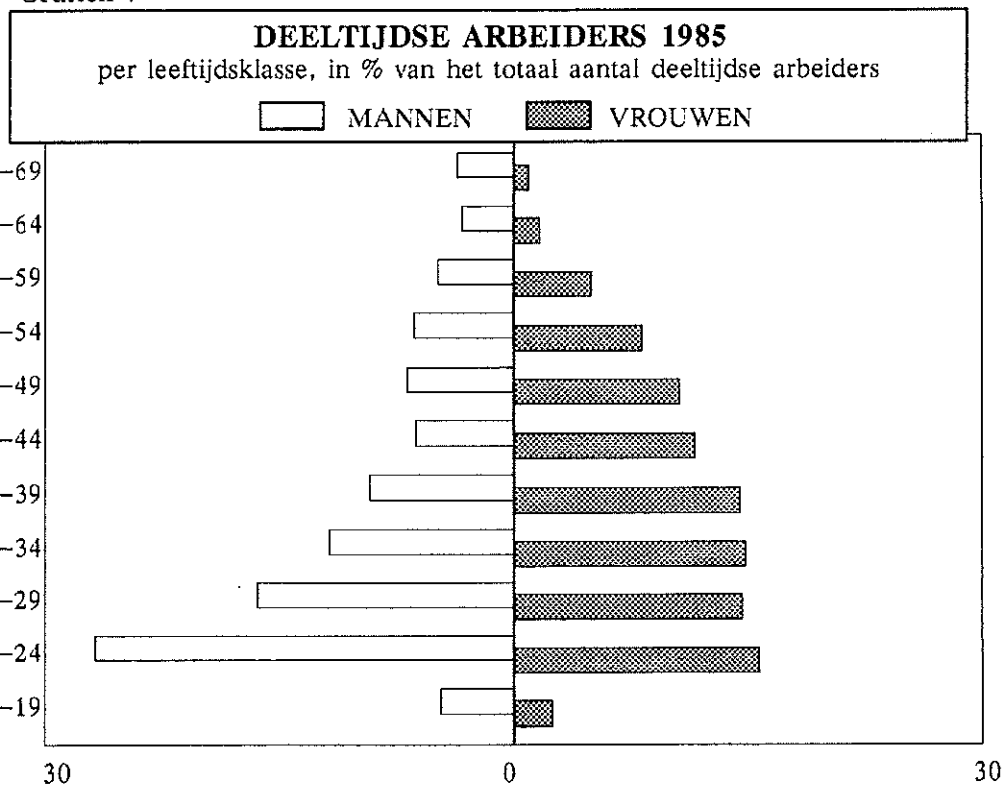
gespreid, maar in omgekeerde zin van de toestand bij de mannen : bij de arbeiders speelt de leertijd een belangrijke rol, bij de arbeidsters vinden we de factoren terug die een deeltijdse baan als noodzakelijke aanvullende activiteit motiveren;

- bij de voltijdse vrouwelijke bedienden is het percentage arbeid het grootst tussen de 20 en de 30 jaar, wat aan die piramide een zeer markant profiel verleent; de piramide van mannelijke bedienden is gelijkmatiger verdeeld. De werkgelegenheidspiramides zijn anderzijds vrij gelijklopend wat de deeltijdse arbeid betreft : het profiel is dit uit de analyses van de enquête bij steekproef vanaf de leeftijd van 30 jaar; de verschuiving van voltijdse naar deeltijdse arbeid gebeurt geleidelijk aan;
- wat ten slotte de ambtenaren betreft, kan worden gesteld dat de voltijdse en deeltijdse arbeid tussen de 30 en 40 jaar het grootst is terwijl hij bij de arbeiders en bedienden afneemt vanaf 30 jaar, met uitzondering van de voltijdse bedienden, waarvan de piramide een gelijkaardige structuur als die van de ambtenaren vertoont : de aard van de door de bedienden en ambtenaren beklede betrekkingen verklaart ten dele die gelijkvormigheid.

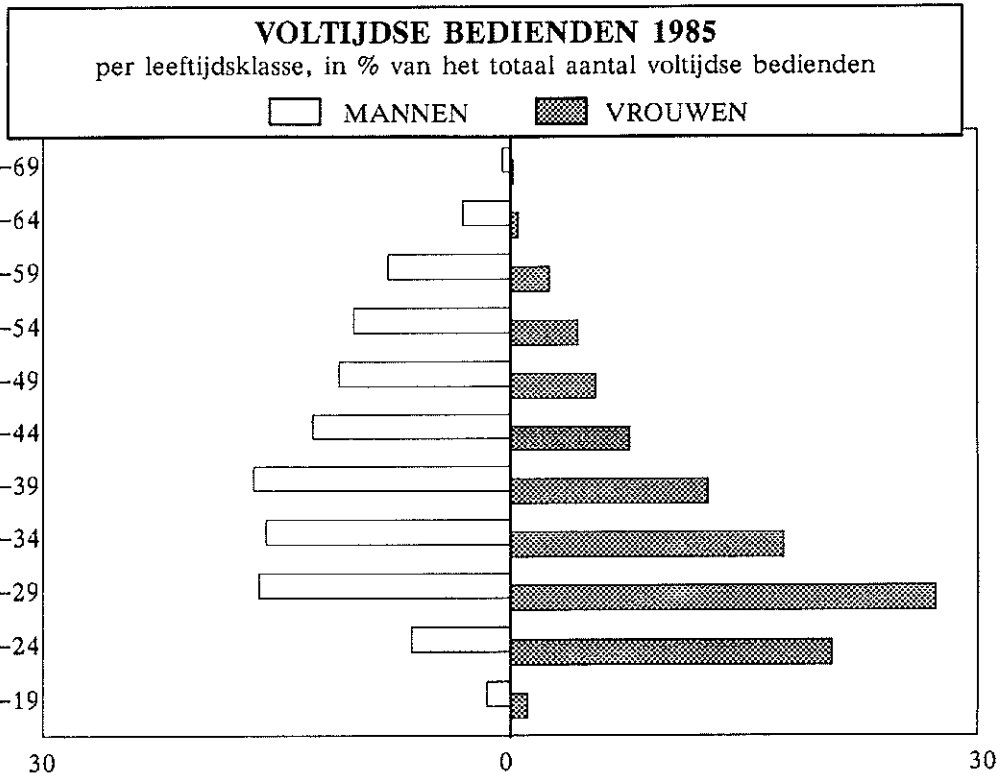
Grafiek 6



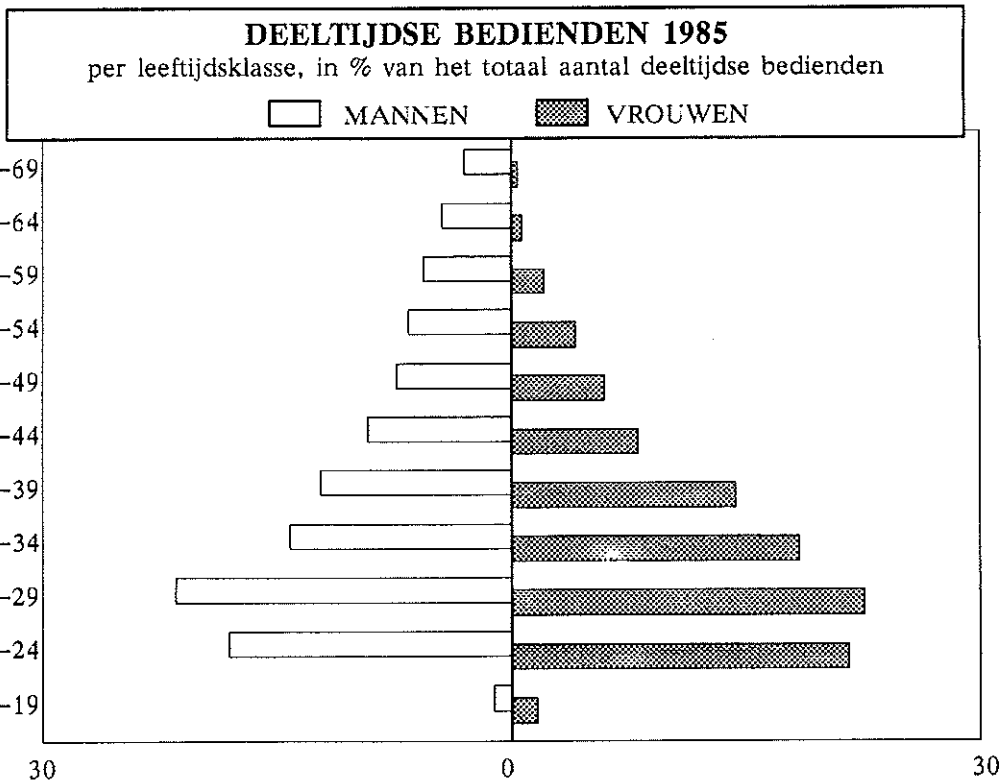
Grafiek 7



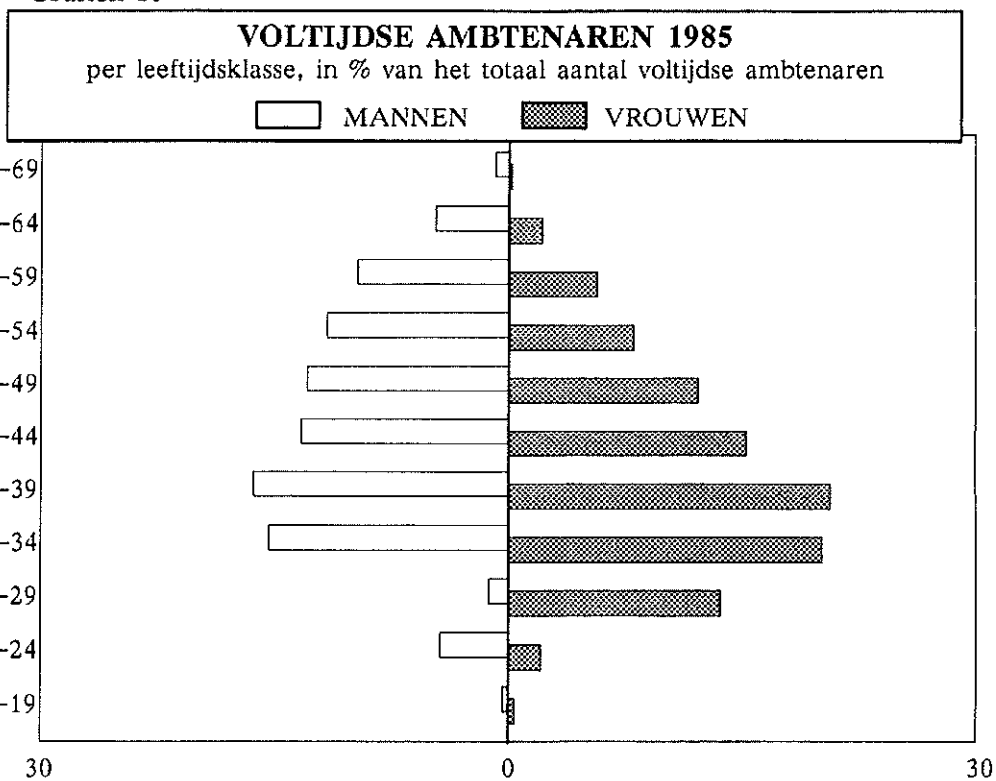
Grafiek 8



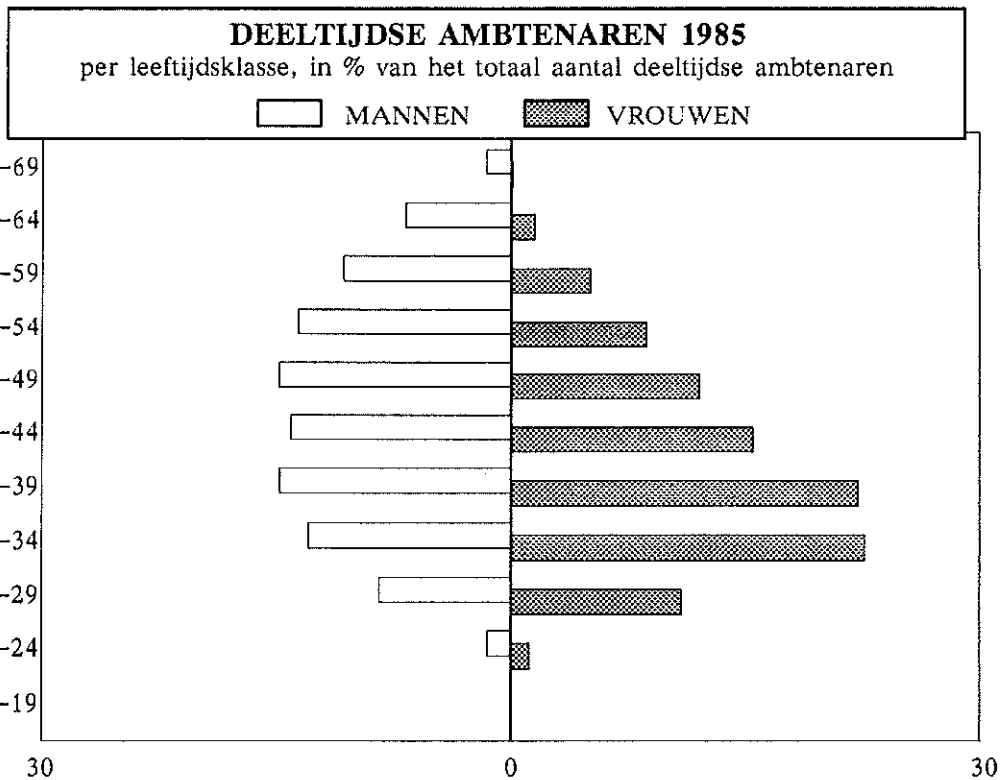
Grafiek 9



Grafiek 10



Grafiek 11



8. Duur van de deeltijdse arbeid

Het aantal uren, door de deeltijdsen gepresteerd, is een interessant gegeven. Gezien de geleidelijke toename van de deeltijdse arbeid wordt in heel wat macro-economische studies belang gehecht aan het bepalen van het aandeel ervan in de gemiddelde en totale arbeidsduur.

De R.I.Z.I.V.-statistiek vermeldt noch het aantal uren noch het aantal dagen.

Alleen de enquêtes bij steekproef verschaffen aanwijzingen over de wekelijkse duur van de deeltijdse banen.

Tabel 15 - Aantal arbeidsuren in 1984 per week gepresteerd door voltijdse en deeltijdse loontrekkenden

	M	V	M + V
(1) Voltijdse werkgelegenheid	38,7	36,8	38,1
(2) Deeltijdse werkgelegenheid	21,3	20,2	20,4
(2) in % van (1)	55,0 %	54,8 %	53,5 %

Bron : Enquête over de arbeidskrachten in 1984, B.S.E.G., 1986

Volgens de cijfers kon in doorsnee de deeltijdse loontrekkende worden gelijkgesteld met een **halftijdse werknemer**. Hoewel ter zake vergelijkingen in de tijd moeilijk zijn, blijkt uit de enquête bij steekproef dat het door deeltijdsen gepresteerde gemiddeld aantal uren sedert 1973 20 uur per week bedraagt.

Bij nader onderzoek gaan er achter die gemiddelde toestand vrij belangrijke verschillen schuil. Zo bv. ziet de verdeling per groep van de doorgaans per week gepresteerde arbeidsuren er als volgt uit :

Tabel 16 – Verdeling van het aantal in 1984 wekelijks door de deeltijdse loontrekkenden gepresteerde arbeidsuren.

Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur	Verdeling van de deeltijdse loontrekkenden					
	Totaal	1 tot 10 u	11 tot 20 u	21 tot 24 u	25 tot 30 u	31 u en meer
20,4 h	100,0	11,6 %	54,3 %	12,4 %	14 %	7,7 %

Men kan dus zeggen dat **bijna 80 % van de deeltijdse banen een effectieve gemiddelde duur hebben die korter is dan of gelijk aan 24 uur per week.**

9. De deeltijdse arbeid per gewest

Volgens tabellen 17 tot 31, die op de drie gewesten betrekking hebben, is tijdens de drie beschouwde jaren het aandeel van de deeltijdsen in het totaal aantal loontrekkenden het hoogst in de Brusselse agglomeratie en het laagst in het Vlaamse gewest. De verschillen tussen de gewesten zijn gering wat de algemene gemiddelden betreft. (1)

Enkele punten dienen te worden onderstreept.

In het Brusselse gewest ligt het aandeel van de deeltijdsen in het totaal aantal mannelijke arbeiders beduidend hoger dan in beide overige gewesten.

Qua bedienden bekleedt het Waalse gewest de eerste plaats wat betreft het aantal deeltijdsen, zowel mannen als vrouwen.

Het aandeel van de deeltijdse ambtenaren, zowel mannen als vrouwen, is in de drie gewesten ongeveer even groot.

Het aandeel van de deeltijdse vrouwelijke ambtenaren is groter in het Vlaamse gewest dan in beide overige.

(1) De som van de gewestelijke gegevens beantwoordt niet volledig aan de nationale gegevens omdat de R.I.Z.I.V. in deze laatste de loontrekkenden opneemt waarvan de gewestelijke aard onbekend is. Het verschil bedroeg ongeveer 4.000 eenheden in 1985.

De verdeling **per arrondissement** van de voltijdse en deeltijdse bezoldigde werkgelegenheid zal opgemaakt worden in een **afzonderlijke statistiek**, die op aanvraag verkregen kan worden op volgend adres : Planbureau, Kunstlaan 47-49, 1040 Brussel - Tel. 02/511.23.90.

**Tabel 17 - Totaal loontrekkenden, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V. , bijdragebons van eerste en tweede kwartaal)**

Vlaamse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	Vr	M + V	M	V	M + V
Loontrekkenden voltijds	1.022.762	436.037	1.458.799	1.016.267	428.711	1.444.978	1.020.276	424.253	1.444.529
Loontrekkenden met verminderde arbeidstijd	32.089	116.096	148.185	39.148	139.751	178.899	46.592	164.492	211.084
- deeltijdse arbeid	28.441	112.972	141.413	33.147	135.103	168.250	38.392	158.433	196.825
- met tussenpozen	3.398	2.754	6.152	5.758	4.175	9.933	7.879	5.450	13.329
- seizoenarbeid	250	370	620	243	473	716	321	609	930
Totaal loontrekkenden : (1)+(2)	1.054.851	552.133	1.606.984	1.055.415	568.462	1.623.877	1.066.868	588.745	1.655.613
Deel van deeltijdse loontrekkenden in globaal aantal loontrekkenden (in %)	2,7	20,5	8,8	3,1	23,8	10,4	3,6	26,9	11,9

Loontrekkenden : arbeiders + bedienden + ambtenaren

**Tabel 18 - Bedienden en arbeiders, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebons van tweede kwartaal)**

Vlaamse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Bedienden en arbeiders voltijds	809.253	338.677	1.147.930	802.795	330.964	1.133.759	809.468	329.460	1.138.928
Bedienden en arbeiders met verminderde arbeidstijd	26.807	95.785	122.592	33.708	116.953	150.661	40.315	136.986	177.301
- deeltijds	23.159	92.661	115.820	27.707	112.305	140.012	32.115	130.927	163.042
- met tussenpozen	3.398	2.754	6.152	5.758	4.175	9.933	7.879	5.450	13.329
- seizoenarbeid	250	370	620	243	473	716	321	609	930
Totaal bedienden + arbeiders	836.060	434.462	1.270.522	836.503	447.917	1.284.420	849.783	466.446	1.316.229
Deel deeltijdsen in globaal aantal bedienden en arbeiders (in %)	2,8	21,3	9,1	3,3	25,1	10,9	3,8	28,1	12,4

**Tabel 19 – Arbeiders, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebonds van tweede kwartaal)**

Vlaamse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Arbeiders voltijds	525.291	150.548	675.839	519.432	145.790	665.222	522.223	141.780	664.003
Arbeiders met verminderde arbeidstijd	12.964	38.214	51.178	17.859	45.539	63.398	21.898	52.775	74.674
- deeltijds	9.878	36.731	46.609	12.755	43.435	56.190	14.857	49.964	64.821
- met tussenpozen	2.850	1.154	4.004	4.874	1.679	6.553	6.739	2.270	9.009
- seizoenarbeid	236	329	565	230	425	655	302	542	844
Totaal arbeiders	538.255	188.762	727.017	537.291	191.329	728.620	544.121	194.556	738.677
Procentueel deeltijdse arbeiders (in %)	1,8	19,5	6,4	2,4	22,7	7,7	2,7	25,7	8,8

**Tabel 20 – Bedienden, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebonds van tweede kwartaal)**

Vlaamse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Bedienden voltijds	283.962	188.129	472.091	283.363	185.174	468.537	287.245	187.680	474.925
Bedienden met verminderde arbeidstijd	14.312	59.209	73.521	15.849	71.414	87.263	18.419	84.210	102.629
- deeltijds	13.752	57.568	71.320	14.953	68.871	83.824	17.260	80.963	98.223
- met tussenpozen	547	1.600	2.147	883	2.495	3.378	1.140	3.180	4.320
- seizoenarbeid	13	41	54	13	48	61	19	67	86
Totaal bedienden	298.274	247.338	545.612	299.212	266.588	565.800	305.664	271.890	577.554
Procentueel deeltijdse bedienden (in %)	4,6	23,3	13,5	5,0	26,8	15,1	5,6	29,8	17,0

**Tabel 21 - Ambtenaren, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebonds van eerste kwartaal)**

Vlaamse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
voltijdse ambtenaren	213.509	97.360	310.869	213.472	97.747	311.219	210.808	94.793	305.601
met verminderde arbeidstijdse ambtenaren	5.282	20.311	25.593	5.440	22.798	28.238	6.277	27.506	33.783
totaal ambtenaren	218.791	117.671	336.462	218.912	120.545	339.457	217.085	122.299	339.384
deel voltijdse ambtenaren (aantal ambtenaren %)	2,4	17,3	7,6	2,5	18,9	8,3	2,8	22,4	10,0

**Tabel 22 - Loontrekkenden, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebonds van eerste en tweede kwartaal)**

Waalse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Loontrekkenden voltijds	488.843	224.265	713.108	479.425	217.241	696.666	469.230	212.560	681.790
Loontrekkenden met verminderde arbeidstijd	21.069	67.447	88.516	22.789	78.309	101.098	27.156	87.262	114.418
- deeltijds	18.991	65.577	84.568	20.198	75.859	96.057	22.490	83.963	106.453
- met tussenpozen	1.927	1.632	3.559	2.441	2.129	4.570	4.528	3.004	7.532
- seizoenarbeid	151	238	389	150	321	471	138	295	433
Totaal loontrekkenden	509.912	291.712	801.624	502.214	295.550	797.764	496.386	299.822	796.208
Aandeel van deeltijdse loontrekkenden in globaal aantal loontrekkenden (in %)	3,7	22,5	10,5	4,0	25,7	12,0	4,5	28,0	13,4

Loontrekkenden : arbeiders + bedienden + ambtenaren

**Tabel 23 - Bedienden en arbeiders, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebonds van tweede kwartaal)**

Waalse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Bedienden en arbeiders voltijds	369.191	156.246	525.437	358.627	148.452	507.079	349.238	144.193	493.431
Bedienden en arbeiders met verminderde arbeidstijd	16.163	57.395	73.558	18.937	66.821	85.758	22.613	73.234	95.847
- deeltijds	14.085	55.525	69.610	16.346	64.371	80.717	17.947	69.935	87.882
- met tussenpozen	1.927	1.632	3.559	2.441	2.129	4.570	4.528	3.004	7.532
- seizoenarbeid	151	238	389	150	321	471	138	295	433
Totaal bedienden + arbeiders	385.354	213.641	598.995	377.564	215.273	592.837	371.851	217.427	589.278
Aandeel deeltijdse arbeiders en bedienden in globaal aantal arbeiders en bedienden (in %)	3,7	26,0	11,6	4,3	29,9	13,6	4,8	32,2	14,9

**Tabel 24 - Bedienden, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebons van tweede kwartaal)**

Waalse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Bedienden voltijds	136.568	98.653	235.221	133.592	95.230	228.822	131.888	94.571	226.459
Bedienden met verminderde arbeidstijd	9.770	36.419	46.189	10.683	43.054	53.737	11.351	47.340	58.691
- deeltijds	9.279	35.268	44.547	10.089	41.528	51.617	10.450	45.305	55.755
- met tussenpozen	469	1.104	1.573	575	1.464	2.039	884	1.975	2.859
- seizoenarbeid	22	47	69	19	62	81	17	60	77
Globaal aantal bedienden	146.338	135.072	281.410	144.275	138.284	282.559	143.239	141.911	285.150
Aandeel deeltijdse bedienden in globaal aantal bedienden (in %)	6,3	26,1	15,8	7,0	30,0	18,3	7,3	31,9	19,6

**Tabel 25 - Arbeiders, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebons van tweede kwartaal)**

Waalse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Arbeiders voltijds	232.623	57.593	290.216	225.035	53.222	278.257	217.350	49.622	266.972
Arbeiders met verminderde arbeidstijd	6.393	20.976	27.369	8.254	23.767	32.021	11.262	25.894	37.156
- deeltijds	4.806	20.257	25.063	6.257	22.843	29.100	7.497	24.630	32.127
- met tussenpozen	1.458	528	1.986	1.866	665	2.531	3.644	1.029	4.673
- seizoenarbeid	129	191	320	131	259	390	121	235	356
Globaal aantal arbeiders	239.016	78.569	317.585	233.289	76.989	310.278	228.612	75.516	304.128
Aandeel deeltijdse arbeiders in globaal aantal arbeiders (in %)	2,0	25,8	7,9	2,7	29,7	9,4	3,3	32,6	10,6

**Tabel 26 - Ambtenaren, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebons van eerste kwartaal)**

Waalse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Voltijdse ambtenaren	119.652	68.019	187.671	120.789	68.789	189.587	119.992	68.367	188.359
Deeltijdse ambtenaren	4.906	10.052	14.958	3.852	11.488	15.340	4.543	14.028	18.571
Totaal ambtenaren	124.558	78.071	202.629	124.650	80.277	204.927	124.535	82.395	206.930
Aandeel deeltijdse ambtenaren in totaal ambtenaren (in %)	3,9	12,9	7,4	3,1	14,3	7,5	3,6	17,0	9,0

**Tabel 27 - Loontrekkenden, voltijdse en met verminderde arbeidstijd .
(R.I.Z.I.V., bijdragebons van eerste en tweede kwartaal)**

Brusselse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Loontrekkenden voltijds	142.016	91.413	233.429	134.751	87.315	222.066	131.046	85.169	216.215
Loontrekkenden met verminderde arbeidstijd	8.511	23.550	32.061	10.050	26.072	36.122	11.033	27.773	38.806
- deeltijds	7.532	22.124	29.656	8.751	24.396	33.147	9.405	25.783	35.188
- met tussenpozen	950	1.402	2.352	1.271	1.649	2.920	1.593	1.962	3.555
- seizoenarbeid	29	24	53	28	27	55	35	28	63
Totaal loontrekkenden	150.527	114.963	265.490	144.801	113.387	258.188	142.079	112.942	255.021
Aandeel van deeltijdse loontrekkenden in globaal aantal loontrekkenden (in %)	5,7	19,2	11,2	6,0	21,5	12,8	6,6	22,8	13,8

Loontrekkenden : arbeiders + bedienden + ambtenaren

**Tabel 28 - Bedienden en arbeiders, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebons van tweede kwartaal)**

Brusselse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Bedienden en arbeiders voltijds	112.752	72.523	185.275	106.965	68.740	175.705	104.082	67.163	171.245
Bedienden en arbeiders met verminderde arbeidstijd	7.250	20.987	28.237	8.838	23.344	32.182	9.725	24.640	34.365
- deeltijds	6.271	19.561	25.832	7.539	21.668	29.207	8.097	22.650	30.747
- met tussenpozen	950	1.402	2.352	1.271	1.649	2.920	1.593	1.962	3.555
- seizoenarbeid	29	24	53	28	27	55	35	28	63
Totaal bedienden + arbeiders	120.002	93.510	213.512	115.803	92.084	207.887	113.807	91.803	205.610
Aandeel deeltijdse arbeiders en bedienden in globaal aantal arbeiders en bedienden (in %)	5,2	20,9	12,1	6,5	23,5	14,0	7,1	24,7	15,0

**Tabel 29 – Bedienden, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebonds van tweede kwartaal)**

Brusselse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Bedienden voltijds	63.828	52.177	116.005	61.812	50.586	112.398	60.422	50.151	110.573
Bedienden met verminderde arbeidstijd	3.837	13.099	16.936	4.442	14.463	18.905	4.686	15.490	20.176
- deeltijds	3.392	11.951	15.343	3.901	13.133	17.034	4.056	13.909	17.965
- met tussenpozen	442	1.137	1.579	541	1.330	1.871	625	1.569	2.194
- seizoenarbeid	3	11	14				5	12	17
Globaal aantal bedienden	67.665	65.276	132.941	66.254	65.049	131.303	65.108	65.641	130.749
Aandeel deeltijdse bedienden in globaal aantal bedienden (in %)	5,0	18,3	11,5	5,9	20,2	13,0	6,2	21,2	13,7

**Tabel 30 – Arbeiders, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebonds van tweede kwartaal)**

Brusselse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Arbeiders voltijds	48.924	20.346	69.270	45.153	18.154	63.307	43.660	17.012	60.672
Arbeiders met verminderde arbeidstijd	3.413	7.828	11.301	4.396	8.881	13.277	5.039	9.150	14.189
- deeltijds	2.879	7.610	10.489	3.638	8.535	12.173	4.041	8.741	12.782
- met tussenpozen	508	265	773	730	319	1.049	968	393	1.361
- seizoenarbeid	26	13	39	28	27	55	30	16	46
Globaal aantal arbeiders	52.337	28.234	80.571	49.549	27.035	76.584	48.699	26.162	74.861
Aandeel deeltijdse arbeiders in globaal aantal arbeiders (in %)	5,5	27,0	13,0	7,3	31,6	15,9	8,3	33,4	17,1

**Tabel 31 – Ambtenaren, voltijdse en met verminderde arbeidstijd.
(R.I.Z.I.V., bijdragebonds van eerste kwartaal)**

Brusselse gewest

	1983			1984			1985		
	M	V	M + V	M	V	M + V	M	V	M + V
Voltijdse ambtenaren	29.264	18.890	48.154	27.786	18.575	46.361	26.964	18.006	44.970
Deeltijdse ambtenaren	1.261	2.563	3.824	1.212	2.728	3.940	1.308	3.133	4.441
Totaal ambtenaren	30.525	21.453	51.978	28.998	21.303	50.301	28.272	21.139	49.441
Aandeel deeltijdse ambtenaren in totaal ambtenaren (in %)	4,1	11,9	7,4	4,2	12,8	7,8	4,6	14,8	9,0

10. Bij wijze van besluit

Voor de in 1974 begonnen crisis steunde de indeling van de actieven uit de beroepsbevolking op een vrij duidelijke codificatie en/op verschillen : loontrekkenden, zelfstandigen, helpers, deeltijds en voltijds werkenden, uitkeringsgerechtigde volledig en gedeeltelijk werklozen.

Met het toenemen van de crisis steeg het aantal vormen van werkgelegenheid en werkloosheid. En wel in die mate dat in bepaalde analyses gewag wordt gemaakt van een "uiteenspatten" van de werkgelegenheid en de werkloosheid (1). De grens tussen werkgelegenheid, werkloosheid en inactiviteit wordt steeds vager : **die ontwikkeling in de structuur van de beroepsbevolking wordt het hoofdkenmerk van de arbeidsmarkt in de meeste industrielanden en de uitbreiding van het deeltijds werk is hiervan slechts één facet.**

Toch kan niet worden gesteld dat dit nieuwe gegeven qua werkgelegenheid borg staat voor een stabiele groei en de werkloosheid op middellange termijn kan doen dalen. Nochtans zijn heel wat financiële evenwichten hiervan afhankelijk.

Op korte termijn is het ongetwijfeld zo dat de uitbreiding van de verminderde arbeidstijd, in welke vorm ook, de stijging van de werkloosheid heeft afgeremd. Tevens wordt naar alle waarschijnlijkheid de huidige stabilisatie van de werkloosheid erdoor verklaard. Maar gezien het nog zeer hoog peil van de werkloosheid zullen, op middellange termijn, alle vormen van beleid voor de bevordering van de werkgelegenheid en de strijd tegen de werkloosheid verder dienen te worden aangewend, in het bijzonder het beleid met betrekking tot de actieven die blijvend werkloos dreigen te worden.

(1) "Emploi et chômage : l'éclatement, Economie et statistique", n° 193-194, november-december 1986, I.N.S.E.E., Parijs.